

19. Конституція (основний закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки [Електронний ресурс] // Постанова надзвичайного XIV українського з'їзду рад про затвердження Конституції (основного закону) УРСР від 30 січня 1937 р. – Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html> – Загл. з екрана. – Дата звернення: 16.11.13.
20. Программа Коммунистической партии Советского Союза [Электронный ресурс]. – М.: Политиздат, 1961. – Режим доступа : http://leftinmsu.narod.ru/polit_files/books/III_program_KPSS_files/III_program_KPSS.htm – Загл. с экрана. – Дата обращения : 21.11.13.
21. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки [Електронний ресурс] : прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. – Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html> – Загл. з екрана – Дата звернення : 17.11.13.
22. Закон СССР от 09.10.1990 N 1708-1. Об общественных объединениях [Электронный ресурс] : Закон СССР от 09.10.1990 № 1708-1. – Режим доступа : <http://www.bestpravo.ru/federalnoje/gn-normy/w5r.htm> – Загл. с экрана. – Дата обращения : 04.12.13.

Дитковская С. А. Развитие политико-правовых основ деятельности советских общественных организаций

Статья посвящена эволюции политико-правовых основ деятельности советских общественных организаций. Делается вывод, что они прошли процесс трансформации с демократических дореволюционных до советских тоталитарных позиций. Выделены и охарактеризованы периоды этого процесса. Доказано, что большинство политических и нормативных документов провозглашали принудительное привлечение общественных организаций к социалистическому строительству, устанавливали жесткий контроль за их деятельностью со стороны государственных и силовых структур.

Ключевые слова: КПСС, социалистическое строительство, законодательство, общественные организации, регулирование деятельности.

Ditkovska S. O. Development of political and legal basis of the activity of Soviet public organizations

The article is devoted to the evolution of the political and legal basis of activity of Soviet public organizations. It concludes that they have undergone a transformation from a democratic pre-revolutionary to totalitarian positions. The periods of this process have been isolated and characterized. It is proved that the majority of the political and normative documents proclaimed the compulsory involvement of public organizations in the socialist construction, they established strict control over their activities by state and power structures.

Keywords: the Communist party, the socialist construction, legislation, public organization, regulation of activities.

УДК 94(476)“1917/1918”

О. П. Панасюк

СПРОБИ СТВОРЕННЯ БІЛОРУСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ У 1917–1918 рр.

У статті подано стислий історичний екскурс формування білоруських військових сил. Здійснено спробу проаналізувати білоруський військовий рух в контексті національно-політичної ситуації періоду 1917–1918 рр. Здійснено спробу з'ясувати позицію білоруських політичних кіл до ідеї створення національних збройних формувань. Визначено, що єдиного підходу до проблеми серед білоруського політикуму не було. Водночас у статті акцентується увага на значенні національних військових з'їздів, які проходили на території Білорусі. Визначено ставлення більшовиків та німецької окупаційної адміністрації до спроби білоруських діячів реалізувати план створення національного війська.

Ключові слова: військовий рух, Білоруська Військова Організація, полк, збройні формування, армія.

Період 1917–1918 рр. вважається одним з найбільш буремних етапів становлення білоруської державності. Важливим у цьому плані стала проблема створення білоруської національної армії. Розвиток тих чи інших національних військових формувань на білоруських землях зумовлювався особливостями політичного становища краю, розділеного лінією фронту, відтак – загрозами безпеки населення Білорусі. Водночас аналіз процесу формування і діяльності національної військової служби в Білорусі в 1917–1918-х рр. дозволяє зробити внесок в подальше наукове освоєння багатьох аспектів історії суспільно-політичних процесів та державотворення Білоруської Народної Республіки.

В українській історіографії зазначена проблема не стала предметом окремого дослідження. Тому важливого значення набувають праці білоруських та польських істориків.

Серед представників білоруської історичної науки вагоме значення мають праці Я. Найдзюка [1], М. Біча, [4], Ф. Турука. [5], А. Зюзькова [14]. Дослідженням збройних формувань Білоруської Народної Республіки на території Литви займався українських дослідник Я. Тинченко [8]. Варто відмітити узагальнені роботи польського дослідника О. Латишонка [3].

Після лютневої революції в російській армії розпочався процес створення перших білоруських формувань. Так, 8 травня 1917 року у Ризі було створено перший білоруський військовий гурток, заснований молодшим унтер-офіцером 24-ї особливої телеграфної роти 12-ї армії Я. Мамоньком [1, с.160].

Білоруські військові гуртки створювались солдатськими комітетами. Формальною підставою для їх створення були: наказ № 1, виданий Петроградською Радою робітників та солдатських депутатів, який дещо

послаблював дисципліну у російській армії; тимчасове розпорядження верховного головнокомандуючого про організацію влади в дійсній армії і флоті від 30 березня 1917 р., наказ № 114 від 31 березня виданий військовим міністром О. Гучковим, який між іншим рекомендував створювати солдатські комітети у військових частинах [2].

15 травня 1917 р. у Мінську, за підтримки Білоруського Національного Комітету виникла Білоруська військова організація (БВО). БВО гуртувала військових, які знаходились у Мінську, навколо програми політичних та національно-культурних змін. Першою білоруською організацією, яка підготувала власну програму у військовій сфері була Організація білорусів-автономістів, що діяла у Петрограді. Вказана організація домагалася, щоб білоруси проходили військову службу в частинах розташованих на території Білорусії. Командири таких частин також мали бути білорусами [3, с.41].

Проте, найбільша і найвпливовіша серед білоруських військових партія Білоруська Соціалістична Громада (БСГ) на своєму з'їзді у Петрограді у червні 1917 р. виступила проти створення військових національних формувань. Водночас, БСГ виступала і проти вербування білорусів у польські та литовські частини [4, с.411].

Рішенням липневого з'їзду білоруських партій та організацій (на якому були присутні 10 військових – О.П.) було відкладено організацію білоруських формувань до більш сприятливої ситуації. Окрім того, Центральна рада білоруських організацій і партій (ЦРБООіП) заявила військовим білорусам, що про створення особливих полків не може йти мова, поки рада про це не заявить. [3, с.94]. Керівництво ЦРБООіП вважало, що створення білоруських військових організацій призведе до загострення відносин з Тимчасовим урядом, від якого чекали реалізації своїх "справедливих домагань" у культурно-освітній, адміністративній та соціальній сфері.

Таким чином, серед білоруської політичної верхівки до середини 1917 р. єдиного підходу щодо створення військових організацій не було. Білоруський Національний Комітет, Білоруська Соціалістична Громада, Центральна рада білоруських організацій і партій не змогли знайти спільної позиції. Як наслідок – розкол у білоруському на національному таборі та роззброєння військового руху. Відтак, було згаяно час, а білоруський рух запізнівся порівняно з військовими рухами інших національностей. Наголосимо, літом 1917 р. уряд О. Керенського видав заборону скликати на фронті чи в тилу військові з'їзди і створювати нові організації [1, с.140].

Вперше про потребу створення білоруського війська було проголошено восени 1917 р. Таку заяву зробив представник ЦРБООіП Д.М. Соболевський на ранковому засіданні Всеросійської Демократичної наради в Петрограді [6, арк.17]. Д. Соболевський стверджував, що принцип націоналізації армії, тобто створення окремих армій окремих національностей, є шляхом, який гарантуватиме боєздатність армії.

Як бачимо, лише восени білоруський військовий рух почав створення центральної організації. Це стало можливим через деморалізацію армії та нездатність центральної влади підтримувати порядок в армії. Водночас змінилось ставлення самих білорусів стосовно створення власних збройних сил. Вбачалось, що лише крайова влада за підтримки військових зможе гарантувати порядок.

Виконавчий комітет Центральної Ради Білоруських Організацій постановив скликати на 15 жовтня 1917 р. в Мінську з'їзд представників солдат та офіцерів всіх армій. Про дозвіл комітет звернувся до верховного головнокомандуючого західним фронтом, водночас для переговорів було уповноважено члена виконкому А. Смоліча та члена військової організації К. Турчиновича [6, арк.6]. Відповідь була позитивною: головнокомандуючий дозволив скликати з'їзд делегатів білорусів західного фронту на 18-21 жовтня. Передбачалось на з'їзд делегувати по-одному представнику від кожного полку [6, арк.7-8]. Відповідно, 18 жовтня 1917 р відбувся з'їзд військових білорусів Західного фронту, війська якого були дислоковані на території Білорусії. З'їзд військових визнав процес створення білоруського війська крайне необхідною і невідкладною справою. При цьому, в резолюції підкреслювалось, що формування білоруських частин має проходити так, аби не послабити боєздатність армії на фронті [6, арк.14]. Разом з тим, з'їзд постановив створити Центральну Білоруську Військову Раду (ЦБВР), яка разом зі Ставкою Верховного головнокомандуючого мала керувати організацією білоруських військ. Основою створення білоруських військ мали стати ті частини, які були найбільше укомплектовані білорусами. При цьому наголошувалось, що до складу білоруських частин могли входити і великороси, але виключно на добровільних засадах. Командний склад таких частин також мав бути білоруським.

Водночас з'їзд визнав вкрай необхідним негайне створення Тимчасової Центральної Військової Білоруської Ради, як вищого органу, який представляє собою білоруські військові сили (ТЦВР). До компетенції ТЦВР зокрема належало: обрання президії та Виконавчого комітету в кількості 20 чол. Президія складалась з голови, двох товаришів (заступників – О.П.) та чотирьох секретарів [6, арк.14]. При ЦБВР передбачалось створення шести спеціальних комісій. До Тимчасової Центральної Військової Білоруської Ради обирались представники від 3-х армій Західного фронту в кількості 15 чол. від кожної. Від тих частин, що не входили в склад армії – теж 15 чол. [6, арк.15]

24 жовтня ЦБВР обрала Тимчасовий виконавчий комітет. Його головою став прапорщик С. Рак-Михайловський. Зазначимо, що на той час ЦБВР був автономною частиною Великої Білоруської Ради (ВБР), яка утворилася у той самий час і складалась з військових та цивільних діячів.

Закінчення з'їзду військових співпало у часі з більшовицьким переворотом. Під час Жовтневого перевороту в Петрограді в Мінську була створена Велика білоруська рада, а при ній - військова комісія. Ініціаторами створення комісії були К. Езовітов і С. Рак-Михайловський. Незабаром до білоруського руху приєднався генерал-лейтенант К. Кондратович, в руки якого було передано керівництво військовою комісією. Стараннями генерала К. Кондратовича було досягнуто домовленості зі ставкою Верховного

головнокомандуючого російськими арміями про створення білоруських військових частин. Наказом начальника штабу верховного Головнокомандувача генерала Бонч-Бруєвича від 24 листопада 1917 № 937 було дозволено формування Білоруського піхотного полку у складі трьох батальйонів [7, с. 2]. Через кілька днів генерал К. Кондратович був зміщений зі своєї посади, і керівником військовий комісії став поручик К. Єзовітов.

Білоруський піхотний полк почав формуватися в Мінську, і до початку грудня в нього записалося близько 350 осіб. Але у полку не було ні казарм, ні зброї, ні господарської частини, ні грошей [8].

Процес організації білоруських частин почався поза межами впливу командування Західного фронту, оскільки останній не прагнув такого формування. К. Єзовітов почав створювати білоруський полк на околицях Пскова. Це формування згодом було переведено в Білорусь і стало називатись білоруським кінним полком. [9, с.5-6]. У Смоленську з'їзд військових-білорусів прийняв рішення про створення І Смоленського білоруського полку шляхом поповнення білорусами 377-ї Вітебської дружини [7, с.2]. В Одесі почався процес формування білоруського батальйону.

У листопаді 1917 р. також почався процес білорусизації в деяких з'єднаннях і частинах російської армії у Вітебську, Смоленську, в районі Пскова і Орші. На Румунському фронті був білорусизований 4-й армійський корпус, у складі 30-ї та 40-ї дивізії, що раніше дислокувалися в Білорусії і укомплектованих переважно білорусами. Крім того, на Румунському фронті

21 грудня був виданий наказ про "білорусизацію" четвертого армійського корпусу і 43-ї піхотної дивізії (ПД). В четвертий корпус мали переводитись офіцери білоруського походження з 4-ї та 6-ї армії, а в 43-ю ПД – з 8-ї та 9-ї армії. Через два дні був виданий наказ про "білорусизацію" 6-го Таурогенського прикордонного кінного полку та 357-ї та 401-ї дружини. Після розвалу фронту Першої світової війни всі ці частини були розформовані румунськими властями або німецькими окупаційними органами. 11 грудня відбулось засідання військової секції І Всебілоруського з'їзду. На цій сесії було прийнято резолюцію, про формування білоруського національного війська. Одночасно ЦБВР підтверджувала право білорусів на формування білоруського війська [10, арк.3].

Тим часом, М. Криленко віддав наказ про припинення "націоналізації" війська. Загалом, почався процес ліквідації І Білоруського полку, який на той час налічував 350 жовнів. Наказ про припинення націоналізації викликав різкий протест з боку Білоруської військової ради 12-ї армії Північного фронту, яка надіслала телеграму з вимаганням відновити "білорусизацію" [6, арк.32]. Проте, у ніч з 17 на 18 грудня більшовики розігнали І Всебілоруський з'їзд [10, арк.12]. Серед пунктів, які не встигли прийняти, була постанова про невідкладну організацію територіальних білоруських військ на широкій демократичній основі [11, с.3].

Центральна Білоруська Військова Рада, ознайомившись із розпорядженням про організацію Червоної армії, вирішила розпочати процес формування загонів білоруської національної гвардії. За планом ЦБВР, загони цієї гвардії мали формуватись в Мінську, Бобруйську, Могильові та Борисові. При цьому було прийнято рішення не включати в неї вже існуючі білоруські частини у Вітебську, Смоленську та Одесі. Для цього голова ЦБВР звернувся до російського Народного Секретаріату військових справ з проханням затвердити проект формування Білоруської народно-соціалістичної національної гвардії, однак отримав відмову [3, с.54]. Більшовики не могли дозволити створення білоруського національного війська. Тому, 30 січня 1918 р. Рада народних комісарів Західної області та фронту постановила розпустити ЦБВР, а її членів арештувати. Постанову було виконано в ніч з 31 січня на 1 лютого. На новину про арешт керівників військової ради в Мінськ посилялися протести білоруських військових і цивільних організацій, подекуди розгортались збройні сутички.

Таким чином, ідея створення білоруської національної гвардії в більшовицьких військах втілити у життя не вдалось. Перший Мінський білоруський полк припинив своє існування. Як бачимо, арешт лідерів ЦБВР спровокував білорусько-більшовицький конфлікт, в якому перемогли останні. Проте, перемога більшовиків над білоруським рухом була тимчасовою, а їхня влада – непевною, адже 18 лютого німецькі війська відновили наступ.

В умовах німецького наступу Рада народних комісарів Західної області та фронту прийняла рішення евакуації з Мінська. Відповідно, 19 лютого 1918 р. білоруси вирішили взяти на себе охорону порядку місті і передати владу в руки Ради І Всебілоруського з'їзду. Комендантом міста став К. Єзовітов. 20 лютого білоруські загони було об'єднані в І Мінський білоруський полк під командуванням І. Рачкевича. Комендантом міліції було назначено Ф. Ждановича.

21 лютого німці вступили до Мінська. Цього ж дня Виконавчий комітет І Всебілоруського з'їзду видав І Статутну грамоту, в якій оголосив себе тимчасовою владою в Білорусі. Створювався виконавчий орган влади – Народний секретаріат (НС), до складу якого входили керівники ЦБВР. 22 лютого К. Єзовітов видав наказ про включення усіх ненімецьких і непольських військових частин в склад білоруського війська. З формуванням білоруського війська і входженням лідерів у склад Народного Секретаріату ЦБВР припинила своє існування [3, с.61]. 25 лютого німці роззброїли білоруські загони.

9 березня 1918 р. було проголошено Білоруську Народну Республіку (БНР), а 25 березня 1918 р. Рада оголосила проголошена незалежність. У зв'язку із цим, НС створив спеціальну комісію по військовим справам на чолі з К. Єзовітовим. Керівництво Білорусі прикладало не мало зусиль для того, щоб сформувати свою армію.

Загалом, білоруські діячі протягом всього періоду німецької окупації неодноразово звертались із заявами до німецької влади з проханням створити власне військо. Так, в одному із документів "Делегації Народного Секретаріату БНР в справі переговорів" говориться про необхідність просити німецького посла дати можливість створити білоруську армію" [12, с. 113]. А в ноті Надзвичайної делегації Ради БНР

Представнику Німецького Рейхстагу і Рейхсканцлеру Німеччини виражалось прохання визнати державну незалежність Білорусі і дати можливість уряду організувати збройну силу для самозахисту [12, с.282].

Варто наголосити, що білоруські офіцери розпочинали створення білоруських загонів не чекаючи дозволу німецької влади. Однак німці реагували на це рішучими кроками, арештовуючи організаторів цих загонів, у тому числі й К. Єзовитова. Від розстрілу їх врятувала листопадова революція у Німеччині.

Вже 9 листопада білоруський уряд вирішив розпочати формування армії. 11 листопада генералу К. Кондратовичу було доручено створити штаб I Білоруського полку. [13, арк.6]. Генерал К. Кондратович виступав на засіданні Ради БНР з проектом організації 20 000 армії. Також він повідомляв, що віленські банкіри і землевласники готові вкладати значні кошти. Єдиною проблемою, на його думку, була згода німців та передача ним озброєння. Втім, А. Луцкевич виступив проти пропозиції К. Кондратовича, бо був впевнений у німецькій відмові. Тим не менш, А. Луцкевич відправився на переговори з німцями. Однак, як від солдатської ради від 10-ї армії, так і від генерала Е. Фолькенгайна білоруси знову отримали відмову.

В "Меморіалі" уряду БНР голові Паризької конференції зазначалось, що німецький уряд за дев'ять місяців окупації не дав білоруському уряду організувати свій край, арештовуючи їхніх комісарів, які робили спроби організувати білоруські збройні сили [14, с.71].

Варто наголосити на тому, що до осені 1918 р. штаби Центральної Білоруської Військової Ради з'явилися в містах України. Як зазначав К. Єзовітов, в УНР знаходилося близько 100 тисяч солдатів – білорусів, і по його плану всіх їх варто мобілізувати. Відтак, Рада БНР почала вести переговори з урядом УНР про допомогу в створенні війська. УНР виділила грошову суму на формування озброєних сил БНР, а також дозволила пересуватися по території України білоруським збройним чином із зброєю, і під своїми прапорами. Незабаром уряд Української Народної Республіки дозволив в Одесі, Києві створити військові центри БНР. Найбільшим центром стала Одеса. За свідченнями В. Паспалітого тільки у одній Одесі знаходилося близько 30 тисяч солдатів – білорусів [15]. Формуванням війська БНР в Одесі займався полковник Родштейн. Полковник Родштейн в швидкий термін зміг сформувати в Одесі білоруський караульний батальйон, який налічував близько двох тисяч солдатів.

Пізніше до формування білоруських озброєних сил на Україні підключиться консул Білоруської Народної Республіки в Києві Г. Базаревич, колишній Вітебський генерал-губернатор барон Розен, С. Баханановіч, прем'єр-міністр БНР В. Ластовський. Штаб БНР в Україні по створенню білоруської армії було прийнято називати "Одеським центром" [15].

Таким чином, процес становлення білоруської національної армії розпочався одразу після лютневої революції та розвивався у складних умовах. З огляду на відсутність єдиної позиції в білоруських політичних колах цей процес запізнився порівняно з військовими рухами інших національностей. Втім, потреби білорусів зберегти цілісність свого краю, а також прагнення створити власну військову службу вилились у функціонування різних національних військових формувань із власною специфікою та особливостями. Водночас складність ситуації обумовлювалась безрезультативністю спроб Ради БНР добитись підтримки в німецьких колах. Німці рішуче відмовились дати згоду білорусам на створення білоруського війська. таким чином створити білоруську армію у 1917-1918 рр. політичними колами не вдалось.

Джерела та література

1. Найдзюк Я. Беларусь учора і сёння : Папул. нарыс з гіст. Беларусі / Я. Найдзюк. – Мн., 1944. – 304 с.
2. T. Kaźmierski, Wojskowi Polacy w Rosji w czasie rewolucji 1917-1918, Warszawa 1935, s. 20.
3. Латышонак А. Жоўнеры БНР / А. Латышонак. – Беласток: Беларускае Гістарычнае Таварства. Інстытут беларусістыкі Вільня, 2009. – 366 с.
4. Біч, М.В. Беларуская сацыялістычная грамада / М.В.Біч, С.С.Рудовіч // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. / пад рэд. М.В.Біч [та ін.]. – Мн.: БелЭн, 1993. - Т.1: А - Беліца. – С. 410-413.
5. Турук Ф. Белорусское движение. Очерк истории национального и революционного движения белорусов / Ф. Турук. – М., 1921. – 134 с.
6. Національний Архів Республіки Білорусь (далі НАРБ), ф. 325, оп.1 сп.5, арк.17.
7. Беларуская рада. – 1917. – №7.
8. Тинченко Я. Вооруженные формирования Белорусско Народной Республики на территории Литвы. 1919-1923 / Я. Тинченко. [электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siberia-minis.7910.org/forum/showthread.php?fid=12&tid=98>
9. Вольная Беларусь. – 1918. – №2.
10. НАРБ, ф.325, оп.1, спр.6, арк.3.
11. Беларуская рада. – 1918. – №1.
12. Архіви Беларускай Народнай Республікі : в 2 т. - Вільня – Менський – Нью-Ёрк – Прага. – 1998. Т. 1. – 1998. – 1720 с.
13. НАРБ. ф 325 оп.1, спр.13.
14. Зюзькоў А. Крыжавы шлях беларускай нацдэмакратыі / А. Зюзькоў. – Менск: Беларускае дзяржаўнае выдавецтва. – 217 с.
15. Паспалітый В. "Білорусь і Україна – зламали плани ворогів ..." / В. Паспалітый. [электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ridna.at.ua/publ/1-1-0-2>

Панасюк А. П. Попытки создания белорусской национальной армии в 1917-1918 гг.

В статье представлен краткий исторический экскурс формирования белорусских военных сил. Предпринята попытка проанализировать белорусское военное движение в контексте национально - политической ситуации периода 1917-1918 гг. Предпринята попытка выяснить позицию белорусских политических кругов к идее создания национальных вооруженных формирований. Одновременно в статье акцентируется внимание на значении национальных военных съездов, которые проходили на территории Беларуси. Определено отношение большевиков и немецкой оккупационной администрации к попытке белорусских деятелей реализовать план создания национальной армии.

Ключевые слова: военное движение, Белорусская Военная Организация, полк, вооруженные формирования, армия.

Panasjuk O. P. Attempts to create the Belarusian National Army in 1917-1918

The article presents a brief historical overview of formation of the Belarusian armed forces. An attempt was made to analyze the Belarusian military movement in the context of the national political situation during the period of 1917-1918. Also, an attempt was made to clarify the position of the Belarusian politicians to the idea of the formation of national armed forces. It was determined that there was not an unified access to the problem among Belarusian politicians. At the same time the article focuses on the importance of national military meetings, which were held in Belarus. Position of the Bolsheviks and the German occupation administration in an attempt to realize Belarusian officials plan to create a national army.

Keywords: military movement, Belarusian Military Organization, regiment, armed groups, army.

УДК 94(477.6):35.071.5-051"1917"

Т. С. Вінцовський

КАТЕРИНОСЛАВСЬКА УКРАЇНСЬКА ГУБЕРНСЬКА РАДА В РОБОТІ ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ 1917 РОКУ

У представленій публікації аналізуються зміни у системі організації місцевої влади в ході революції 1917 року. Автор, вивчивши надбання радянської та сучасної історичної науки, дослідив участь Катеринославської української губернської ради в роботі губернського земського зібрання. Акцентується увага на кадровому потенціалі української фракції в земській установі, актуальних питаннях політичного та культурного розвитку України та регіону, які перебували в полі зору представників української губернської ради.

Ключові слова: революція, земства, Тимчасовий уряд, Катеринославська губернія, Центральна Рада, українська губернська рада

Традиційно протягом багатьох десятиків років інтелектуальні зусилля істориків, які представляли різні наукові школи та сповідували відмінні методологічні принципи, спрямовувалися на вивчення тих аспектів революції, які були пов'язані з формуванням г'ранд-нарративу революції 1917 року. Такий підхід був цілком виправданим, адже передбачав конструювання цілісного погляду на епоху, коли руйнувалася імперська система організації суспільства й поставала нова модель, яка виносила на передові рубежі революційної інтерполяції ті сполучні ланки життя людини, які не лише виконували рішення центру, але й пропонували власний погляд на низку питань самоорганізації регіональних спільнот. Відтак, лише в поодиноких випадках предметом досліджень виступали такі органи місцевого самоврядування як думи і земства, не кажучи вже про українські ради, роль яких у подіях як російської, так і української революції не викликала особливого зацікавлення з боку науковців, адже вони затилися вивченням системи рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Одним з перших в українській історичній науці підійшов до вивчення становища земств у період революції миколаївський дослідник П. Тригуб, який розглядав роль цих самоврядних структур у ході революції не як самостійну наукову проблему, а як побічний елемент в процесі встановлення більшовицької влади, який необхідно було ліквідувати, оскільки в стінах земств продукувалися контрреволюційні ідеї. У його статті йшлося про заміну старої цензової системи самоврядування на нову радянську, адже до революції 1917 р. міські думи і земства були підконтрольними центром самоврядними інституціями, а після повалення царизму стали органами влади, які, у свою чергу, на початку 1918 р. замінювалися на виконкоми рад робітничих і солдатських депутатів [1, с. 25].

Втім в радянську епоху першість у вивченні земств належала російським вченим. Прямо чи побічно земські інституції стали предметом досліджень В. Старцева [2], А. Сенцова [3], Г. Герасименка [4] та інших. Вони розглядали трансформацію управлінської системи Російської держави протягом 1917 р., акцентуючи увагу на її демократизацію, але з притаманними для ідеологічного монізму стереотипами, що міські думи і земства були притулками буржуазних елементів, тому не могли виражати волю трудового люду. Особливо варто відзначити монографію останнього, у якій знаходимо чимало оцінок подіям у Катеринославській губернії.

Існуючі прогалини у дослідженні земських інституцій в роки революційних потрясінь українські науковці розпочали доволі активно заповнювати вже на початку ХХІ століття, коли у монографіях, статтях і дисертаціях вищеозначена тема або досліджувалася безпосередньо [5; 6; 7; 8], або побічно [9; 10]. У першому випадку автори розглядали становлення нової системи влади, у якій земства вивчалися у контексті політики Центральної Ради, Генерального секретаріату та інших управлінських структур, наголошуючи, що чимало людей, обраних до земств у результаті реформи самоврядування 1917 р., були активними учасниками визвольних змагань, а оновлені земства схвально ставились до української влади [5, с. 55]. У другому випадку йшлося про земства як об'єкт подієвого опису революційних подій й тому вони опинилися на периферії наукових інтересів.

Усі вищезазначені праці об'єднує та особливість, що їхні автори не ставили на порядок денний необхідності дослідити земську проблематику в контексті боротьби між окремими групами/фракціями, які були дзеркальним відображенням існування тих політичних реалій, що існували у ширшому контексті, на рівні регіону чи України. Зокрема, йдеться про діяльність представників Катеринославської української